

Beşerî Bilimlerin 50 Rengi: Çevreci, Dijital, Tıbbi ve Posthüman Sesler Üzerine

50 Shades of Humanities: On Eco, Digital, Medical, and Posthuman Voices

Deniz Gündoğan İbrişim

Dr. Öğretim Üyesi, Kadir Has Üniversitesi, Çekirdek Program
ORCID: 0000-0003-4063-0173, E-Mail: deniz.gundogan@khas.edu.tr

Makale Türü Söyleşi • Interview
© Yazar(lar) / Author(s) | CC BY- 4.0

Felsefe, edebiyat, biyoloji, tıp, ekoloji, etik ve teknoloji alanlarında yürütölen tartışmaların birbiri içine geçen tarihsel ve düşünsel süreçlerini irdeleyen *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi: Çevreci, Dijital, Tıbbi ve Posthüman Sesler* (2023) kitabı, Başak Ağın ve Zümre Gizem Yılmaz editörlüğünde Kapadokya Üniversitesi Yayınları'ndan çıktı. *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi*, kapsadığı alan, ele aldığı kavram ve konularla dünyada ve Türkiye'de süregelen güncel akademik çalışmaları takip eden herkes için çok önemli, başucu kaynağı niteliğinde bir eser. İnsan faaliyetlerinin gezegenin tarihini şekillendirmede nasıl baskın güç hâline geldiğini gösteren Antroposen Çağı'nda, yaşamakta olduğumuz iklimsel, ekolojik, kültürel, ekonomik, toplumsal ve siyasal krizlerle nasıl başa çıkacağımızın, onlara nasıl yanıt vereceğimizin ve en önemlisi de hikâyelerimizi nasıl kuracağımızın temellerini oluşturan çok sayıdaki kavram ve yaklaşımı Türkçede ilk kez bir çalışma, böylesi geniş bir kapsamda bir araya getiriyor. *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi*'nin önerdiği kavramlar, metodolojiler ve gelecek kurgusu üzerine kitabın editörleri Başak Ağın ve Gizem Yılmaz ile söyleştik.

Deniz Gündoğan İbrişim: Sevgili Başak ve Gizem, sizinle *Nesir*'in "Ekoeleştiri, Sürdürülebilirlik ve Edebiyat" özel dosyasında *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi: Çevreci, Dijital, Tıbbi ve Posthüman Sesler* üzerine bir söyleşi yapmak çok güzel ve ayrı bir keyif benim için. Akademik ve sanatsal kariyerlerinin farklı basamaklarından, farklı nesil ve coğrafyalardan elli iki kaleminden, fırçasından, gözünden ve sazından çıkan bu kitap, tüm dünyada yaygınlaşan ve Türkiye'de son dönemde hızlanan çevreci, dijital, tıbbi ve posthüman beşerî bilim alanlarının temel kavramlarını özgün makaleler yoluyla bir araya getiren bir ilk çalışma niteliğinde. Bu dört alandan ve onların kesişim noktalarından seçilmiş terim ve kavramların 50 başlıkta tanıtıldığı bir el kitabı niteliğinde *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi: Çevreci, Dijital, Tıbbi ve Posthüman Sesler*. Bize bu kitabın çıkış hikâyesinden bahsedebilir misiniz? Hem akademi hem de akademi dışında süregelen tartışmalarda nasıl bir ihtiyaçtan doğdu *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi*?

Başak Ağın: Aslında tesadüfe dayalı bir öyküsü var. 2018 yılında, kitapta bir bölümü de bulunan arkadaşımız ve meslektaşımız Doç. Dr. Kerim Can Yazgünoğlu'nun, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde göreve başlamasından hemen önce, kendisine taşınmasında yardım etmek üzere Niğde'ye gittik. Kerim Can'ın kişisel kütüphanesi çok

zengindir. Kütüphaneyi yerleştirirken *Fifty Shades of Feminism* başlığıyla Lisa Appignanesi, Rachel Holmes ve Susie Orbach editörlüğünde yayımlanan bir kitaba denk geldim ve kitabı açtığımda siz de kendi elli tonunuzu, elli renginizi oluşturun diye okurlara yapılan bir çağrıyla karşılaştım. Daha sonra bu fikir olgunlaştı ve feminizmden ziyade daha geniş bir çerçeveden özellikle de posthümanizmleri, materyal feminizmleri, yeni materyalizmleri içine alacak bir çalışma yapmaya karar verdim. Bu çalışmada bahsettiğim çerçevenin çevreci, dijital ve tıbbi alanlarda nasıl şekillendiğini göstermek ve Türkçe kaynak sıkıntısına da merhem olacak bir el kitabı yapma niyetiyle çağrıya çıktım. Bir anda mesele büyüdü, kitabın odağa aldığı kavram sayısı elliyi aşınca kitabı iki cilt halinde yayımlama fikri doğdu. Ancak kitabın içeriği çok yoğun ve geniş olduğu için, iki cildi aynı anda değil ayrı ayrı hazırlamaya ve yayımlamaya karar verdim. “İmdat!” dediğim anda da Gizem’e teklif götürdüm ve ortak editörüm oldu, sağ olsun!

Zümre Gizem Yılmaz: Fikrin doğuşuna tanıklık etsem de ilk başta editörlük meselesi benim gündemimde değildi, ancak birlikte çalışma sürecinde Başak’la beraber çok hızlı yol kat ettik. řu anda da kitabın ikinci cildi üzerinde çalışıyoruz. Yazılar gelmeye başladı, yazılar geldikçe okuyup düzenlemeleri yapıyoruz ve yazarlarla sürekli iletişimdeyiz. Bu yıl içerisinde yayımlanması planlanıyor ikinci cildin.

Deniz Gündoğan İbrişim: Kitap, içeriğinde ele alınan özgün terim, kavram ve kuramların kendilerine ait biricik dilsel, coğrafi, kültürel, politik eşiklerini özenle koruyor. Aynı zamanda bu eşikleri ve sınırları geçip öbikleşerek bütüncül biçim ve çerçeve sunuyor okura. Bu yanıyla hem küresel hem de Türkiye’de süregiden güncel akademik tartışmaları ve çalışmaları terazisine koyuyor. Bu yanıyla *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi* nasıl bir içeriğe sahip, hangi kavramlar ve terimler birbirleriyle nasıl ilişki kuruyor?

Başak Ağın: Temelinde alt başlıkta söylediğimiz çevreci, dijital, tıbbi ve posthüman beşerî bilimler gibi dört alanın kesişiminden oluşuyor kitap. Özellikle çevreci ve posthüman beşerî bilimler alanları, kendilerine has jargonu, İngilizce başta olmak üzere Avrupa dillerinde epeyce genişletip alana ait bir dil geliştirmiş durumda. Dijital ve tıbbi beşerî bilimler ise bu konuda nispeten gelişme gösterir hâlde. Bu terimlerin Türkçede bilinirlik kazandığı okullar, ekoller ve disiplinler var ancak bizce bir bütünlük yok(tu), biz de bu alanlarda çalıştığı hâlde birbirlerinden uzak düşen her nesilden akademisyeni bu kitap projesi kapsamında bir araya getirmek istedik.

Zümre Gizem Yılmaz: Ayrıca beşerî bilimlerin bütün bu farklı disiplinlerle ilişki ağları içerisinde yeniden tanımlanması gerekliliğinden yola çıkarak yirmi birinci yüzyılda tüm bu alanları kapsayacak ve hatta beşerî bilimlerin doğa bilimleri, tıp bilimleri, sosyal bilimler, teknolojik çalışmalar ve sanat dallarıyla ilişkilenme biçimlerini de ortaya koyacak bir derleme sunmaya çalıştık. İçerikte yer alan kavram ve terimler, başta bahsettiğimiz dört alanın kritik maddelerini kapsayacak şekilde planlandı. İkinci cilt de daha önce söylediğimiz gibi, ilk ciltte yer veremediğimiz ancak bir o kadar büyük önem arz eden terimleri kapsıyor.

Deniz Gündoğan İbrişim: Biz de ikinci cildin yayınlanması merakla bekliyoruz. Kitapta çoğu eserde rastlamadığımız bir performatif açılım da bulunuyor. *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi Felsefi*, edebiyat, biyoloji, tıp, ekoloji, teknoloji gibi disiplinlerin birbiri içine geçen tarihsel ve

düşünsel süreçlerini inceliklerle irdelerken kitabın içerisine yerleştirilmiş karekodlarla da görsel, işitsel ve performatif sanatlarda da bu süreçlerin yansımaları sunuluyor. Bu müdahale eleştirel olduğu kadar yaratıcı ve açık bir platform sunuyor okura. Böyle bir müdahalenin önemi nedir sizce?

Başak Ağın: PENTACLE sitesini kurarken aklımda herkese açık, ücretsiz ve düzenli yayınlarla hem genel okura hem de posthüman ve çevreci beşerî bilimlerin alanlarında çalışan özellikle genç nesil akademisyenlere bir kaynak sağlama çabası vardı. Buradaki hiyerarşik olmayan ve kendi kendini organize edebilen örgütlenme yapısını kitaba da taşımak istedim. Ayrıca sevgili arkadaşımız Dr. Şafak Horzum'un kaleme aldığı "Peşrev" bölümünde belirttiği üzere, yirmi birinci yüzyıl teknolojik, dijital veya basılı ve geleneksel materyalin iç içe geçtiği transmedyatik bir çağ. Bu bahsettiğiniz müdahale de hem simgesel olarak bu çağın dolanık hâllerine işaret ediyor hem de PENTACLE'in gelenek dışı duruşuna destek çıkıyor.

Zümre Gizem Yılmaz: Giriş bölümüne karekodla eklenen tüm eserler anlık ve doğaçlama şekilde üretildi. Hepsi birbirini tamamlayacak ve birbiri üzerinden yeni sorular açabilecek şekilde tasarlandı ve o şekilde kitaba yerleştirildi. Alper Taş'ın notalarından Başak'ın fırcasına ve kullandığı diğer doğal maddelere, benim element koreografimden tiyatro öğrencilerimin bedenlerine kadar her bir eyleyici, birbiriyle bir örüntü oluşturacak şekilde sunuldu.

Deniz Gündoğan İbrişim: Dile getirdiğiniz transmedyatik çağ kavramı son derece önemli. Hikâyenin okura ya da izleyiciye tek bir medya aracı üzerinden anlatılmadığı, aksine hikâyeyi parçalara ayırarak, her bir parçanın farklı platformda deneyimlenmesinin sağlandığı ya da her bir parçanın çoğu zaman farklı eyleyenlerle birleşerek yepyeni anlatılar ortaya koyduğu zamanlardayız. Donna Haraway, "akrabalık ağlarından" ve akabinde gelişen "çoklu türlerin hikâye anlatıcılığından" bahsediyor ve bu kavramlar üzerinden dünyayı farklı bir şekilde açıklamaya çalışıyor. İş birliği, yoldaş türler olmak, akrabalık ağları: Bütün bu kavramlar insanlar arası ve özellikle insanlar ve insan olmayan aktörler arası aktif bileşimlere hiyerarşik olmayan bir şekilde atıfta bulunarak farklı, yatay bir hikâye anlatıcılığını ve metodolojisini önümüze koyuyor. İlk sorundan, akademik ve sanatsal kariyerlerinin farklı basamaklarından, farklı nesil ve coğrafyalardan kalemlerin, hikâyelerin bir araya gelmesinden yola çıktığımızda *Beşerî Bilimlerin 50 Rengi*'nin, hikâye anlatıcılığının metodolojisi, hatta etiği bakımından da farklı ve eşitlikçi bir yerde durduğunu düşünüyorum. Bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Başak Ağın: Benim için bu kitapta en büyük önemi arz eden şey, kitabın çok sesliliği ve kitaptaki her bir sesin, yazarın birbirine referansla, aslında doğrusal olmayan (ve hatta döngüsel ilerleyen) bir şekilde, kendi üslubunu koruduğu ancak tamamına bakıldığında bir bütünlük sunar hâldeki konumlanışları. Burada Deleuze ve Guattari'yi hatırlayarak bir kitabın birden fazla girişi olabileceğini de belirtmek isterim. Kitabı okumaya istediğiniz bölümden başlayabilirsiniz ve bu sizi amaçsız, yönelimsiz veya odaksız bırakmaz. Yani kendi içinde dolanık öykülerden oluşan bir eser bu.

Zümre Gizem Yılmaz: Materyalimiz insan olmayan aktörlerse, her bir yazarın kendi materyaliyle kurduğu bağ insan ve insan-dışı arasında o kadar da keskin olmayan sınırlara işaret

ediyor bence. Ve evet, kitabın tamamında en çok alıntılanan yazarın Haraway olması da tam bu söylediğiniz meseleye (metodoloji konusuna) göz kırptıyor.

Deniz Gündoğan İbrişim: Metodoloji konusunda Haraway ile yakından konuşan Anna Tsing’in *Dünyanın Sonundaki Mantar*’daki dünyaya bakışından da bahsetmek gerekiyor sanırım. Bahsi geçen mantar Matsutake, atom bombası sonrasında hayatına devam ettiği bilinen tek canlı türü. Tsing de bu hayranlık uyandıran dirençten esinlenerek kitabında “üçüncü doğa” kavramını şöyle tanımlıyor: “Tek bir yön yok, çoklu gelecekler var; ucu açık asamblajlar içinde kesişen, insan ve insan olmayan varlıkların geçici ritimleri eşliğinde kolektif bir oluş.” Ya da Deleuze ve Guattari’nin “rizom” kavramı aklımıza geliyor; var olan gövdeden yeni gövdeler üreten, ürettiği her gövdenin içinde yeni kendilikler oluşturan ideal bir araya geliş hâli. *Beşeri Bilimlerin 50 Rengi*’nde ve her biriniz için kendi çalışma alanlarında (edebiyat, sanat ve performans) bu oluşların, bir araya gelişlerin nasıl bir karşılığı var?

Başak Ağın ve Zümre Gizem Yılmaz: Evet hem PENTACLE’ın kuruluş amacı hem de bu kitabın çıkış noktası, bahsi geçen kolektif oluşa birebir uyuyor. Kitabın tüm yazarları kendi ritimlerinde işlerini tamamladılar, kendi üsluplarında ve seslerini koruyarak yazdılar, biz de editörler olarak mümkün olduğunca bu seslere müdahale etmedik çünkü hem kişi olarak hem de akademik alanlarının birer temsilcisi olarak yazarların kendi stillerini korumalarını istedik. İşte bu koruma hâli yeni gövdelerin üretimine, yeni kendiliklere ve hatta kendiliğindenliklere alan açtı. Buradaki bir araya geliş, bu kolektivite bizim için çok değerli.